

УДК 930.85(510+477)

СОСЮКІНА О. О.

м. Миколаїв

ДИПЛОМАТИЧНЕ, НАУКОВЕ І КУЛЬТУРНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО КИТАЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ ТА УКРАЇНИ НАПРИКІНЦІ 1940-х – 1950-ті РОКИ

У статті авторкою на основі широкого кола історичних матеріалів проаналізовано розвиток зносин України та КНР переважно у культурно-мистецькій сфері в 1949–1959рр., визначено головні напрямки, проблемні питання і перспективи співробітництва.

Ключові слова: Китай, Україна, зовнішня політика, культурно-мистецькі зв'язки, співробітництво.

Постановка проблеми. Україна – суверенна держава, яка співпрацює і має ділові та партнерські контакти з багатьма країнами світу. В теперішній час ця діяльність є надзвичайно важливою оскільки будь-яка держава не може без цього не тільки функціонувати, але й бути повноцінним об'єктом міжнародних відносин. Однією із країн, з якими Україна має добре налагоджені відносини, є Китай. Обмін творами мистецтва, культурні зв'язки зближують народи, дають змогу ближче пізнати, як китайську цивілізацію, так і історичні здобутки українського народу. Вивчення історії відносин – завжди було і залишиться однією з важливих тем наукових досліджень.

Мета автора статті полягає в узагальненні історичних фактів українсько-китайських відносин і співробітництва у 1949–1959 рр. в політичній, дипломатичній, економічній, науково-технічній, гуманітарній сферах.

Наукова новизна дослідження визначається тим, що автором зроблено спробу всебічного вивчення та узагальнення основних напрямів і форм співробітництва України та КНР у галузі культурно-мистецьких відносин означеного історичного періоду та з'ясуванні домінуючих напрямків та перспектив співробітництва.

Виклад основного матеріалу. Сучасна історія розвитку українсько-китайських відносин почалась 4 січня 1992 року із встановленням дипломатичних взаємин між незалежною Україною та КНР. Фактично, це співробітництво було започатковано значно раніше. Вже невдовзі після 1 жовтня 1949 року,

коли була проголошена Китайська Народна Республіка, Радянська Україна, як одна з найбільш промислово розвинених республік СРСР, стала одним з головних об'єктів радянсько-китайських відносин. Так, на кінець 1950-х років, вага УРСР у зовнішньоторговельному обігу СРСР, та у постачаннях для об'єктів, які будувалися при сприянні СРСР – становила приблизно 25% [1, с. 108]. В той же час частка УРСР у загальносоюзному експорті становила: по чавуну – 98,3%, по прокату – 63,4% [1, с. 110].

В цілому, у 50-ті роки ХХ ст. співробітництво між СРСР і КНР відзначалось масштабністю та динамізмом. По висхідній розвивалися торговельно-економічні, науково-технічні та культурні зв'язки обох країн. УРСР приймала участь у цьому процесі, який сприяв допомозі у розбудові нового Китаю. На практиці це означало, що «ленінсько-сталінська модель» новітнього суспільства теоретично переносилась саме в КНР. Та, все ж таки, допомога була вагомою, щирою, і все ж таки, важкою для виснаженого війною українського народу і, крім того, допомога СРСР була на той час для КНР майже єдиним джерелом для створення промислової бази, розбудови науки, культури та освіти. Численні контакти між представниками Радянської України та КНР, які здійснювались у цей період, хоча і були певною мірою заідеологізовані, але об'єктивно – всіляко сприяли зближенню народів України та Китаю.

Радянський Союз першим визнав КНР. 14 лютого 1950 року в Москві між двома країнами було підписано «Договір про дружбу, союз

і взаємну допомогу», а також ряд угод про надання уряду КНР різноманітної допомоги, в тому числі пільгового кредиту в сумі 300 мільйонів доларів. Договір передбачав розвиток економічних та культурних зв'язків між СРСР і КНР [2, с. 42].

Радянсько-китайський договір заклав міцну основу для розвитку дружби і співробітництва між двома державами, став надійною гарантією безпеки КНР, зробив значний внесок у справу зміцнення миру на Далекому Сході.

Відомо, що уряд СРСР безкоштовно передав Китаю майно, конфісковане у японських власників в Маньчжурії, в тому числі – 44 заводи та фабрики [3, с. 36]. За угодою, підписаною в травні 1953 року, Радянський Союз зобов'язався надати обладнання і допомогу Китаю в будівництві та реконструкції 141-го підприємства [4, с. 117].

Основними напрямками співробітництва з УРСР були такі: постачання обладнання для підприємств, що будувалися за радянськими проектами; доставка обладнання та запасних частин промислових об'єктів; вивчення китайськими фахівцями обладнання, технологій та організації виробництва на українських підприємствах. За китайськими даними, тільки з 1952 по 1957 роки з 51 тис. металорізальних верстатів, виготовлених в КНР, 43,5 тис. (85%) виготовлено за технічною документацією, отриманою з СРСР [5, с. 153].

Радянська Україна сприяла формуванню якісно нової промислової бази в КНР. Наявні матеріали не дозволяють поки що підрахувати кількісні параметри такого сприяння, але наведені вище факти свідчать про те, що українські підприємства та організації мають безпосереднє відношення до створення нових галузей промисловості в КНР, а саме: авіаційної, автобудівної, тракторобудівної, радіотехнічної, різних галузей хімічної промисловості. Було введено в дію великі потужності металургійної та енергетичної галузей (особливо у вугільній промисловості).

Також не слід забувати про діяльність українських фахівців на підприємствах КНР з розбудови промисловості. Українські фахівці передавали китайцям свій досвід і методи роботи, знайомили з науковими і технічними досягненнями, з радянською системою в ці-

лому. Фактично на пустому місці створювалися цілі галузі індустрії. Всі ці новобудови, як підкреслюють китайські історики, виникали «завдяки самовідданій праці і героїзму радянських фахівців». Також відзначається «велика роль радянських фахівців у підготовці кадрів у Китаї в галузі управління, науки, техніки, освіти. Серед них були тисячі представників України» [6, с. 115].

Крім надання своїх спеціалістів для підняття та розвитку промисловості в КНР значна роль відводилася, ще й освітня діяльність. В Радянському Союзі було організовано підготовку китайських науково-технічних кадрів та кваліфікованих робітників на підприємствах СРСР. Відомо, що з 1951 по 1962 рр. в Радянському Союзі пройшли виробничо-технічне навчання більше 8 тисяч китайських громадян [7, с. 115]. Для кожного промислового підприємства, яке будувалось за допомогою СРСР, готувався практично весь технічний персонал – від директора і головного інженера до начальників цехів та дільниць. Українські підприємства в цей час приймали сотні фахівців з КНР саме для практичного навчання.

Новим важливим кроком у розвитку радянсько-китайських відносин була поїздка до Китаю радянської партійно-урядової делегації у вересні-жовтні 1954 року, в ході якої було підписано спільну радянсько-китайську декларацію та ряд інших важливих документів, зокрема угоду про надання Радянським Союзом довгострокового кредиту КНР у сумі 520 мільйонів карбованців; протокол про допомогу в будівництві 15 промислових підприємств та про збільшення поставок обладнання на суму понад 400 мільйонів карбованців [8, с. 77].

Специфічною сферою розвитку українсько-китайських взаємовідносин було науково-технічне співробітництво, що відіграло значну роль як в культурному, промисловому так і в військово-політичному плані. З огляду на історичну перспективу – науково-технічне співробітництво є найбільш важливим напрямом відносин України та Китаю. У 50-ті роки Радянська Україна активно співпрацювала з КНР за такими основними напрямками науково-технічного співробітництва; співро-

бітництво академічних установ України та Китаю; розробка технічної документації для підприємств Китаю; направлення українських фахівців на підприємства КНР; підготовка фахівців для КНР на підприємствах України.

Досвід культурних зв'язків між СРСР і Китаєм з 1949 по 1956 рр. представляє безперечний інтерес.

Особливу зацікавленість представляє аналіз і оцінка таких форм культурного співробітництва, як створення шкіл і курсів з вивчення російської мови, кінофестивалі, обмін культурними делегаціями, організація різного роду виставок, лекцій, бесід, радіомовлення, проведення місячників радянсько-китайської дружби в СРСР та КНР.

Відомий китайський політолог Ся Іншан, в цілому, позитивно охарактеризувавши культурні радянсько-китайські відносини в цей історичний період, пише: «Становлення та успішний розвиток в 50-х роках дружніх відносин між Китаєм і Радянським Союзом у дуже великій мірі зобов'язаний тодішнім обміном просвітницькими та науково-технічними працівниками двох країн. Десятки тисяч китайських студентів і практикантів їздили вчитися в СРСР, тисячі радянських фахівців прямували до Китаю для надання допомоги в соціалістичному будівництві. Безліч радянських фільмів, романів, музичних та інших художніх творів були надані народам Китаю; в свою чергу, СРСР також знайомився з китайською літературою і мистецтвом. Все це в серцях народів Китаю та Росії звело такий міст дружби, який витримавши випробування буревієм і негодою, до цих пір непохитно височить.» [9, с. 320]. Дослідження діалогу української та китайської культур дає можливість відтворити картину історії, яка б не залежала від випадкового місцезнаходження спостерігача і від його погляду, з точки зору представника окремої культури, – релігійні, розумові, політичні і соціальні тенденції, якої змушують його розташувати історичний матеріал згідно якоїсь обмеженої у часі й просторі перспективи і тим самим нав'язати події довільну, поверхневу і внутрішньо чужу їй форму.

У період 1949–1959 років, за даними Книжкової палати України, було видано 54 книги китайських авторів загальним накладом

2009,5 тис. примірників. Громадськість української республіки ознайомилась з творами більше 35 китайських поетів, прозаїків, драматургів. Видання китайської літератури в Україні, починаючи з 1949 року, щорічно збільшувалося до 1953 року, потім, на жаль, до 1956 року відбулося значне зниження тиражів. Нове зростання видавництва кількості китайської літератури, що здійснювалося в Україні, відбулося у 1958 році. На 1959 рік припадає повторне зниження тиражів. Таким чином коливання тиражів, як не дивно, співпадають з періодами розвитку радянсько-китайських відносин [10, с. 76].

У 1959 році вийшла збірка статей «10 років Китайської Народної Республіки», в якій проаналізовано досягнення КНР в галузі розвитку промисловості, сільського господарства, підвищення добробуту китайського народу. Особливий інтерес представляє стаття С. Л. Тихвинського «Радянсько-китайські культурні зв'язки» [11, с. 77].

Особливої уваги заслуговує створене 5 жовтня 1949 року Товариство китайсько-радянської дружби (далі – ТКРД), під головуванням Лю Шаоци. Воно було наймасовішою організацією, що об'єднувала робітників, селян, учнів, діячів культури. Головне завдання ТКРД полягало у налагодженні постійної роботи по зміцненню китайсько-радянської дружби та ознайомленням китайського народу з життям Радянського Союзу. До січня 1953 року в Товаристві налічувалося більше 68 мільйонів чоловік. Важливо відзначити особливість в тому, що в 1953 році Товариство китайсько-радянської дружби змінило структуру, перейшовши від індивідуального членства до колективного, тим самим розширивши сферу своєї пропагандистської роботи. В цьому ж році колективними членами Товариства стали: Всекитайська федерація профспілок, Всекитайська демократична федерація жінок, Всекитайська федерація демократичної молоді, Новодемократичний союз молоді Китаю та ін. [12, с. 34].

Важливу роль у розвитку українсько-китайських культурних зв'язків відіграло Українське товариство дружби і культурних зв'язків із закордоном (УТКЗ), через яке аж до 1958 року, коли було утворене Українське

відділення Товариства радянсько-китайської дружби, здійснювалась більша частина контактів. Активну діяльність УТКЗ почало з перших днів утворення КНР. Саме через УТКЗ йшов обмін художньою літературою, музичними творами, кінофільмами, періодичними виданнями. УТКЗ відіграло важливу роль у створенні перших в Україні шкіл з викладанням китайської мови. На жаль, початок діяльності Українського відділення ТРКД збігся з періодом згорання радянсько-китайських відносин, за яким утворилася смуга відчуження у відносинах країн.

З початком співробітництва КНР та УРСР одним з домінуючих напрямків став напрямок освітнянської діяльності. Статистичні матеріали дають вичерпну інформацію, наприклад, щодо кількісного складу вищих навчальних закладів (ЗЗвищі навчальні заклади) і середніх спеціальних навчальних закладів (42 технікуми та спеціальні училища), в яких навчалися китайські студенти [13, с. 110].

Вже згадувалося, що 14 лютого 1950 року між Радянським Союзом та Китайською Народною Республікою було підписано Договір про дружбу, союз і взаємну допомогу. Цим договором була закріплена дружба двох народів, відкривалися широкі можливості для зміцнення і розвитку економічного і культурного співробітництва між країнами. Велику роль у вирішенні цього завдання відігравали: журнал «Дружба народів Китаю і СРСР» – орган правління ТРКД (тираж 25 тис. екз.) та газета «Китайсько-радянська дружба» (тираж 25 тис. екз.). В Україні ж було створено журнал «Україна», публікації якого в період з 1949 по 1959 роки систематично висвітлювали події, що відбувалися в КНР. Читачі отримували інформацію про китайську історію, культуру. Це сприяло створенню умов для позитивного розвитку українсько-китайських відносин [14, с. 58].

Висновки. На думку автора, підсумовуючи вищезазначене, необхідно зазначити наступне:

Перше. Комплексний розгляд українсько-китайських зв'язків у сфері літератури та мистецтва довів їх впливове значення на дружбу і взаєморозуміння народів України та

Китаю. У 1950-ті роки українське суспільство вперше масштабно почало знайомитися з китайською цивілізацією, з іншого боку, українська література і мистецтво, – стали більш досяжними в Китаї.

Друге. Українсько-китайські зв'язки саме у мистецько-культурній галузі в період 1949–1959 рр. були досить жвавими і сприяли поширенню контактів українського і китайського суспільств на різних рівнях і, мали безперечно, значення і вплив на подальший розвиток українсько-китайських відносин.

Список використаних джерел.

1. Урусов В. Б. Українсько-китайські відносини у сфері культури (1949–1959 рр.) // Проблеми освіти. — Науково-методичний збірник. 2004. — Випуск 38. — С.108–119.
2. Славинский Б. Н. Внешняя политика СССР на Дальнем Востоке, 1945–1986 гг. — М.: Восточная литература, 1988. — 450 с.
3. Кун А. Украина — Китай. Экономические взаимоотношения / Кун А. // Украина - Китай: информационно-аналитическое обозрение — 2001. — №1(4). — С. 34–35.
4. Урусов В. Б. Українська РСР та «китайське питання» в ООН // Сходознавство. — 2004. — №27–28. — С. 115–128.
5. Урусов В. Б. Українсько-китайські економічні зв'язки у 50-ті роки ХХ ст. // Сходознавство. — 2004. — № 25–26. — С. 150–166.
6. Зазерская Т. Г. Советские специалисты и формирование военно-промышленного комплекса Китая (1949–1960 гг.) / Т. Г. Зазерская. — СПб.: Изд-во «Петроград», 2000. — 249с.
7. Урусов В. Б. Науково-технічне співробітництво України та Китаю 1949–1959 рр. // Східний світ. — 2003. — №2. — С.114–118.
8. Попов А. П. Политическая система и политические режимы в Китае в XX веке // Политика и общество. — 2005. — №3 — С. 76–92.
9. Внешняя политика и международные отношения Китайской Народной Республики.— Т. 1—2. — М.: Международные отношения, 1974. — 560 с.
10. Борисов О. Б. Советский Союз и Маньчжурская революционная база (1945–1949 гг.) — М.: «Наука», 1985. — 312 с.
11. Воспоминание о Китайской Народной Республике. 50 лет // Проблемы Дальнего Востока - 2000. — №4 — С. 77–78.
12. Гельбрас В. Г. Российско-китайские отношения в условиях глобализации // Российско-китайские отношения и проблема многополярного мира / Отв. ред. Л. П. Делюсин. — М.: ИМЭМО РАН, 2002. — С. 31–45.
13. Урусов В. Б. Українсько-китайські відносини у сфері культури (1949–1959 рр.) // Проблеми освіти : Науково-методичний збірник. — 2004. — Випуск 38. — С. 108–119.
14. Рябенко Н. П. Советско-китайские отношения в период 50-х - начала 80-х годов. — Владивосток: Изд-во «Далькнига», 1991. — 249 с.

СОСЮКИНА Е. О.

**ДИПЛОМАТИЧЕСКОЕ, НАУЧНОЕ И КУЛЬТУРНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО
КИТАЙСКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ И УКРАИНЫ
В КОНЦЕ 1940-х - 1950-х ГОДОВ**

В статье автором на основе широкого круга исторических материалов проанализировано развитие отношений Украины и КНР в основном в культурно-художественной сфере 1949–1959гг., определены основные направления, проблемы и перспективы сотрудничества.

Ключевые слова: Китай, Украина, внешняя политика, культурно-художественные связи, сотрудничество.

SOSYUKINA E.

**DIPLOMATIC, SCIENTIFIC AND CULTURAL COOPERATION CHINA
AND UKRAINE LATE 1940-s – 1950-s YEARS**

In the article an author on the basis of wide circle of materials is analysed development of relations of Ukraine and peoples republic of China in a civilized-manner artistic sphere of 1949–1959, certainly basic directions of problem and prospect of collaboration.

Key words: Chine, Ukraine, foreign policy, civilized-manner artistic connections, collaboration.

Стаття надійшла до редколегії 2.07.2014

УДК 94:327(438)

БУГЛАЙ Н.М.

м. Миколаїв

**ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ПОЛЬЩІ
ПІД ЧАС ПЕРЕБУВАННЯ ПРИ ВЛАДІ ПРЕЗИДЕНТА
О. КВАСНЕВСЬКОГО**

У статті розглядаються пріоритетні напрями зовнішньої політики РП в період 1995–2005 років, що ґрунтувались на прагматизмі, послідовності й логічній виваженості. Констатується, що вступ країни до НАТО і ЄС став гарантією збереження суверенітету та безпеки.

Ключові слова: зовнішня політика, міжнародні відносини, пріоритети, Польща, НАТО, ЄС, суверенітет, безпека.

Постановка проблеми: Республіка Польща однією з перших країн ЦСЄ почала змінювати пріоритети зовнішньої політики та орієнтуватись на європейські та євроатлантичні структури. У 1999 році країна вступає до НАТО, а в 2004 році – до ЄС. Зміна зовнішньополітичних орієнтирів Польщі на користь НАТО та ЄС супроводжувалося змінами у її відносинах із сусідами на Сході. Рухаючись шляхом інтеграції з Заходом, Польща прагнула розбудувати взаємини партнерства та співробітництва з країнами на Сході. Дана публікація є спробою проаналізувати наявні дослідження з теми та висвітлити загальні тенденції розвитку зовнішньої політики РП періоду 1995–2005 років.

Аналіз джерел та публікацій. Історіографія проблеми представлена роботами вітчизняних та зарубіжних істориків, міжнарод-

ників, політологів, економістів, соціологів, які розглядають історію Польщі крізь призму відповідних наукових напрямів. Історіографічний огляд свідчить про наявність чималої кількості розвідок, присвячених внутрішній та зовнішній політиці Польщі різних періодів, трансформації українсько-польських відносин, стратегії інтеграції та проблемам входу РП до НАТО та ЄС, транскордонного співробітництва, польському фактору європейської політики безпеки та оборони та ін. [1–7]. В той же час, відносно мало уваги в дослідженнях, особливо українських, приділялось зовнішній політиці РП за президента О. Квасневського. Безперечно, в цьому контексті викликає інтерес розвідка О. М. Звягіної «Олександр Квасневський – архітектор нової зовнішньої політики Польщі» [8]. Втім, в українській історіографії існує потреба ком-